

**НАПРЯМ 1. НАБЛИЖЕННЯ
УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО ACQUIS ЄС:
MODUS OPERANDI, ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА,
ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ МЕХАНІЗМ**

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-315-9-1>

**ЩОДО ПОНЯТТЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ
В КРАЇНАХ ЄС ТА УКРАЇНІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ**

Баран Анжеліка Володимирівна

кандидат юридичних наук, доцент,

*доцент кафедри міжнародного права та міграційної політики
юридичного факультету*

*Західноукраїнського національного університету (м. Тернопіль)
стипендіатка Оснабрюцького університету (Німеччина)*

Враховуючи спільні конституційні цінності України та держав-членів ЄС, модель правової реалізації конституційних зобов'язань держав-членів ЄС є визначальною для успішного вдосконалення конституційно-правового статусу людини та громадянина України. Потреби держав-членів ЄС та України, громадян ЄС і теоретична недостатність співвідношення прав і обов'язків громадян держав-членів ЄС і громадян третіх країн як міра можливих заходів і відповідної поведінки та діяльності, формування нового світогляду, парадигми, що забезпечує виконання конституційно-обов'язкових взаємовідносин між людиною і громадянином тощо, свідчить про актуальність, доцільність і необхідність дослідження питань правового забезпечення виконання конституційних обов'язків у країнах-учасниках ЄС.

Важливою і, по суті, завершальною складовою конституційно-правового статусу людини і громадянина, що визначає основи її взаємовідносин з державою, є конституційні обов'язки людини і громадянина в Україні [1, с. 41].

Питання про співвідношення прав і обов'язків людини і громадянина, поняття і зміст засобів забезпечення конституційних обов'язків є одним з найбільш дискусійних питань конституційної науки. Актуальність підвищується з огляду на закріплення в Преамбулі

Конституції України зовнішньополітичного вектору – набуття повноправного членства в ЄС, а, як відомо, окрім національного громадянства, існує і громадянство ЄС, відповідно, є права та обов'язки громадян ЄС, і права та конституційні обов'язки громадян держав-членів ЄС [2].

Крім того, у преамбулі Конституції України визначено зовнішньополітичний курс на набуття Україною на повноправне членство України в НАТО. Таким чином, якщо одна з держав-членів НАТО та ЄС оголошує мобілізацію, постає питання про виконання конституційного та громадянського обов'язку щодо захисту Батьківщини, а також про виконання військового обов'язку у випадку множинного громадянства тощо. Наведене вище пояснення визначає актуальність та доцільність дослідження питання поняття та змісту засобів забезпечення конституційних обов'язків з точки зору практики. Що стосується конституційної доктрини, то, у світовій практиці питання конституційних обов'язків людини і громадянина та засобів їх забезпечення є дискусійним [3, с. 112].

Більше того, якщо правам і свободам людини і громадянина в законодавстві та юридичній літературі приділяється значна увага, то цього не можемо сказати про обов'язки людини і громадянина» [4]. Проте відсутність всебічного аналізу понять юридичних обов'язків особи взагалі та конституційних обов'язків зокрема, не означає недооцінки їх ролі в правовому статусі учасників суспільних відносин [5].

Науковці наголошують, що можливо, причиною недостатньої уваги до поняття обов'язку є те, що він завжди знаходиться в «тіні» прав і свобод [6]. Зазначене вище питання є актуальним і з теоретичної точки зору, їх дослідження є необхідним для розвитку конституційної доктрини.

При аналізі правового забезпечення виконання фізичними особами та громадянами держав-членів ЄС та України різних видів конституційних обов'язків, конституційна доктрина не враховує такі основні перехідні чинники: закріплення обов'язків людини і громадянина в міжнародних договорах з прав людини; процедури отримання громадянства; поглиблення інтеграції між державами-членами ЄС та між державами-членами ЄС і країнами, що не входять до ЄС; розвиток громадянського та політичного суспільства; зростання масштабів і величини загрози міжнародному миру та безпеці.

Закріплення обов'язків людини і громадянина в міжнародних договорах із прав людини покладає на державу обов'язок зі створення ефективного механізму забезпечення виконання людиною і громадянином своїх обов'язків [7, с. 42]. Неefективність цього механізму, свідчить про недобросовісне виконання країною своїх міжнародних

зобов'язань та порушення норм і принципів міжнародного права. Водночас закріплення обов'язків людини та громадянина в міжнародних договорах з прав людини не є разовим процесом. Розвиваються суспільні відносини, кола відповідальності особи і громадянина, механізми, що гарантують виконання ними своїх обов'язків.

Іншим фактором, який необхідно враховувати при пошуку способів забезпечення виконання особою своїх обов'язків, є громадянство ЄС. Громадянство ЄС є похідним від національного громадянства, оскільки його існування безпосередньо залежить від наявності громадянства країни-члена ЄС, але це не подвійне громадянство, оскільки установчий договір ЄС не встановлює систему незалежного громадянства (так зване «європейське громадянство»), а лише встановлює статус, який доповнює національну ідентичність.

Таким чином, при аналізі правового забезпечення виконання різних видів конституційних обов'язків людини і громадянина в державах-учасницях ЄС та в Україні, необхідно враховувати такі основні перехідні фактори: міжнародні договори з прав людини, запровадження громадянства ЄС, поглиблення інтеграції між державами-членами, розвиток громадянського та політичного суспільства, зростання масштабів і величини загроз міжнародному миру та безпеці.

Список використаних джерел:

1. Летнянчин Л. І. Конституційні обов'язки людини і громадянина в Україні: проблеми теорії і практики. Харків : Вапнярчук Н. М., 2006. 256 с. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/12387>
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254. *Відом. Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. Баран А. Обов'язок захищати Батьківщину в Україні та країнах ЄС (на прикладі Німеччини) : історико-правовий аспект. *Knowledge, Education, Law, Management*. № 7(51). С. 112–119.
4. Hreetsa S. (2021), The duty of everyone to strictly abide by the Constitution of Ukraine and the laws of Ukraine, not to encroach on the rights and freedoms, honor and dignity of others. *Journal of social sciences, nursing, public health and education*. 2021. № 2.
5. Deshko L. (2020), Constitutional right to own, use and dispose the results of intellectual and creative activity: «justified expectation» for obtaining property subject to legal protection. *Конституційно-правові академічні студії*. 2020. Вип. 3. С. 41–48. www.dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/32300

6. Lovleen Bhullar (2022), Environmental Constitutionalism and Duties of Individuals in India. *Journal of Environmental Law*. Volume 34, Issue 3, November 2022, Pages 399–418. <https://doi.org/10.1093/jel/eqac010>

7. Hretsa S. (2021), Constitutional duties (according to the decisions of the Constitutional court of Ukraine). *Journal of social sciences, nursing, public health and education*. 2021. № 1. P. 138–143.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-315-9-2>

ПАРТИСИПАТИВНА ДЕМОКРАТІЯ ЯК СУЧАСНА РИСА ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВ

Гринчак Алла Анатоліївна

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри державного будівництва
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого (м. Харків)*

Партисипативна демократія – це концепція демократії, що базується на залученні громадян до процесу прийняття рішень органами публічної влади та контролю за їх роботою. Це дозволяє забезпечити більш ефективне та представницьке функціонування демократії, забезпечує більшу відкритість, прозорість та довіру між владою та громадою. Партисипативна демократія є важливою складовою публічної влади в європейських державах, де зазвичай існує високий рівень громадської свідомості та активності. У країнах ЄС реалізується широкий спектр партисипативних інструментів, таких як: громадські слухання – це процес, в якому громадськість зустрічається з органами влади, щоб обговорити конкретні питання та дізнатися думку громадськості щодо них; референдуми – це громадське голосування з певного питання, що зазвичай ініціюється органами влади або громадськістю; консультації громадськості – це процес, в якому громадськість має можливість висловити свою думку щодо конкретної ініціативи або плану; громадські комітети та ради – це групи людей, які обрані для представлення інтересів громадськості перед органами влади та забезпечення широкого залучення громадськості до процесу прийняття рішень.

Також можна відзначити ініціативу щодо забезпечення доступу до інформації. У багатьох країнах ЄС прийняті закони про доступ